

*Соловей Денис Юрійович,
здобувач кафедри історії держави та права
Національної академії внутрішніх справ*

**ЕВОЛЮЦІЯ КОНТРРЕВОЛЮЦІЙНИХ ЗЛОЧИНІВ
В РАДЯНСЬКОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ ПРО КРИМІНАЛЬНУ
ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ (20-ТІ РР. XX СТ.)**

В умовах зовнішньої агресії проти нашої держави дослідження еволюції злочинів проти національної безпеки, прототипом яких виступали в радянському законодавстві про кримінальну відповідальність контрреволюційні злочини, є доволі актуальним питанням.

Мета роботи полягає у здійсненні аналізу нормативно-правових актів, які визначали поняття та класифікацію контрреволюційних злочинів (20-ті рр. XX ст.)

Науковою розробкою цієї проблематики займалися такі науковці як: П. С. Матишевський, В.К. Матвійчук, П. П. Михайленко, Л. П. Лановенко, М. І. Хавронюк, Б. Усенко, П. Л. Фріс та ін.

Контрреволюційні злочини - це термінологічне визначення особливо небезпечних злочинів політичного характеру проти Радянської держави та її суспільного устрою, прийняте в перших правових актах радянської влади.

Одним з перших кримінально-правових актів, які містили цей термін, була, прийнята 19 грудня 1917 р. інструкція Наркомату юстиції «Про революційний трибунал». У ній зазначалося, що до контрреволюційних злочинів відносилися контрреволюційні повстання, протидія чи опір робітничо-селянському уряду, радам, заклик до протидії. Аналіз положень декрету «Про суд» робітничо-селянського уряду УСРР від 14 лютого 1919 р. свідчить про здійснення класифікації злочинів на контрреволюційні злочини, особливо небезпечні злочини проти порядку управління та злочини, за які передбачено покарання у вигляді позбавлення волі не більше двох років або інші більш м'які покарання. До першої групи злочинів відносилися всі контрреволюційні зазіхання (контрреволюційний саботаж, низка інших форм опору колишньої влади) і особливо небезпечні злочини проти порядку управління (спекуляція, мародерство, казнокрадство), а до другої - усі інші злочини.

У подальшому тлумачення складу контрреволюційного злочину неодноразово розширювалося. Так, постановою ВЦВК від 6 жовтня 1918 р. «Про підсудність революційним трибуналам» на надзвичайні комісії (далі - НК) покладалося завдання боротьби із саботажем, шпигунством, агітацією і пропагандою, найбільш небезпечними загальнокримінальними злочинами. Цей нормативний акт до контрреволюційних злочинів відносив: масові безладдя, бандитські виступи, активну боротьбу з революційним рухом за часів царського режиму.

Відповідно до Положення про революційні військові трибунали, від 20 листопада 1919 р. в окрему групу виділялися контрреволюційні злочини, вчинені військовослужбовцями. Положення про революційні трибунали (декрет ВЦИК від 18 березня 1920 р.) розмежовувало справи про контрреволюційні діяння і справи про велику спекуляцію, про службові злочини в особливо великих розмірах, про явне дискредитування влади радянськими працівниками, про дезертирство.

Законодавче поняття контрреволюційного злочину було сформульоване в КК РРФСР 1922 р. У цьому кодексі було виділено в окремий розділ «державні злочини» і до них віднесено: «контрреволюційні злочини» і злочини проти народного управління. Поняття контрреволюційного злочину, що містилося в російському кримінальному законодавстві було повністю відтворене в ст. 57 КК УСРР та в ст. 57-1 КК УСРР 1927 р. Контрреволюційними могли визнаватися будь-які дії, спрямовані на повалення, підлив або послаблення радянської влади, а також інші дії проти основних, політичних, господарських та інших завоювань пролетарської революції. До контрреволюційних злочинів відносилися: 1) організація в контрреволюційних цілях збройних повстань або вторгнення на радянську територію збройних загонів або банд, а рівно участь у всякій спробі з тією ж метою захопити владу в центрі і на місцях або насильно відторгнути від РРФСР яку-небудь частину території або розірвати укладені нею договори (ст. 58); 2) співробітництво з іноземними державами або їх

окремими представниками з метою скласти їх до збройного втручання у справи республіки, оголошення їй війни або організації військової експедиції, а також сприяння цьому (ст. 59); 3) участь у контрреволюційних організаціях (ст. ст. 60-63); 4) участь у виконанні в контрреволюційних цілях, терористичних актів, спрямованих проти представників радянської влади або діячів революційних робітничо-селянських організацій (ст. 64); 5) організація в контрреволюційних цілях знищення або помноження вибухом, підпалом або іншим способом залізничних або інших шляхів і засобів сполучення, засобів народного зв'язку, водопроводів, суспільних складів та інших споруд і будівель, а рівно участь у виконанні вказаних злочинів (ст. 65); 6) участь у шпionaжі (ст. 66); 7) активні дії і активна боротьба проти робітничого класу і революційного руху, що проявилася на відповідальних посадах при царському ладі (ст. 67); 8) приховування і пособництво контрреволюційним злочинам (ст. 68); 9) пропаганда і агітація у напрямку допомоги міжнародній буржуазії (ст. 70); 10) самовільне повернення в межі РРФСР у випадку застосування до особи покарання у виді вигнання за межі РСФСР (ст. 71); 11) виготовлення і поширення агітаційної літератури контрреволюційного характеру (ст. 72); 12) зміна і поширення з контрреволюційною метою неправдивих чуток або неперевіраних відомостей, що можуть викликати суспільну паніку, викликати недовіру до влади або дискредитувати її (ст. 73).

До контрреволюційних злочинів також відносилися діяння, спрямовані проти інших країн соціалістичної орієнтації.

Аналіз викладеного дозволяє констатувати, що нормативно-правові акти, які містили ознаки та класифікацію контрреволюційних злочинів містили систему оціночних категорій. Це за допомогою принципу аналогії при кваліфікації злочинів призвело до створення умов для застосування масових політичних репресій.